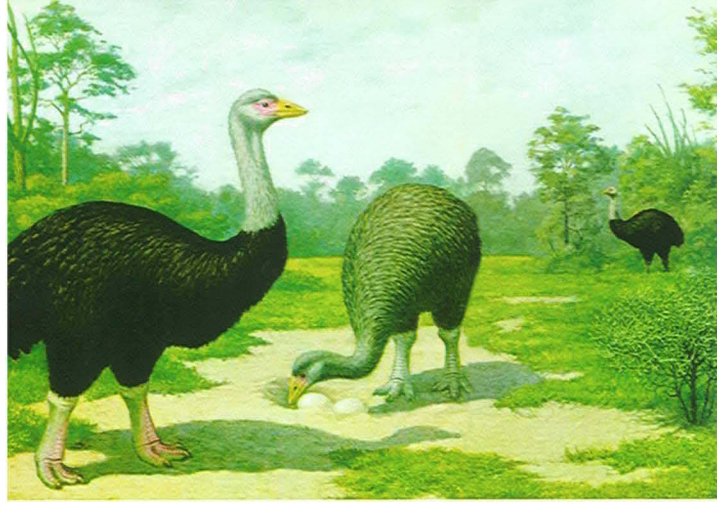

Günümüze Yalnız Resimleri Kaldı!..

Filkuşları

Filkuşlarının da türü tükenen diğer hayvanlar gibi acıklı bir öyküsü var. İki bin yıl öncesine değin Madagaskar'da yaşamını büyük bir keyifle sürdürüyordu bu kuşlar. Ne var ki, Madagaskar'a gelen avcılar, filkuşlarını avlayarak, yumurtalarını yok ederek onların soyunu tükettiler. Yumurtaların yok olmasında büyük bir etken de, avcıların ormanları yakması oldu. Yangınlar sırasında birçok canlı çeşidiyle birlikte filkuşlarının yumurtaları da yok olup gitti.

Bugün filkuşlarını yalnızca resimlerden tanıyoruz. Bu resimler de, dodolarda olduğu gibi, geçmişten kalan çizimlerden ya da onları gören insanların tanımlamalarından elde edilmemiş. Filkuşlarından geriye kalan kemiklerin toplanıp bir araya getirilmesiyle bir iskelet oluşturulmuş. Temsili resimler de, oluşturulan bu iskelettten esinlenerek çizilmiş. Bir de, bir filkuşu yumurtasının röntgeninin çekilmesiyle hayvanın görünüşü hakkında bir fikre ulaşılmış. Röntgeni çekilen yumurtanın içindeki embriyo neredeyse yumurtadan çıkmak üzereymiş. Gelişmesini dörtte üç oranında tamamlamış. Bu yumurtaya bakarak yapılan analizlerden, parmakların gelişmesini tamamladığı; en uzun görünen kemiğin de incik kemiği olduğu görülmüş. Ayrıca röntgende hayvanın omurgası da

belliymiş. Bilim adamları, bu yumurtanın canlıyken 13,5 kg geldiğini, bunun da 8 devekuşu yumurtasının ağırlığına eşdeğer olduğunu söylüyorlar.

Filkuşu yumurtasını, Madagaskar'da yaşayan Henry ve Jean de Heaulma çifti 1960'lı yıllarda bulmuşlar. Buldukları yumurtayı hediye olarak bir bilim adamına vermişler. Gerçekte bu yumurta, bulunan en büyük filkuşu yumurtası fosiliymiş. Bilim adamı ve arkadaşları yumurtanın kabuğunda yaş belirleme testleri yapmışlar. Bu testlerin sonucunda, fosilin günümüze 2000-5500 yıl önceden kaldığını saptamışlar. Yumurta National Geographic Derneği'nin sergi salonunda insanlara gösterilmiş. Özellikle çocuklar yumurtanın büyüklüğü karşısında çok heyecanlanmışlar, sergiye gezenlerin hemen hepsi yumurtayla çok ilgilenmişler.

Madagaskar'da yaşayıp da soyu tükenmiş olan tek canlı filkuşları değil elbette. Başka canlılar da var. Örneğin cüce bir suaygırı türü de bir zamanlar orada yaşayıp şimdi soyu tükenenlerden. Goril kadar büyük olan lemurlar da tükenmiş. Şimdi var olan lemurlar en çok üç yaşındaki bir çocuk kadar gelişebiliyor. Madagaskar'daki bitki örtüsü de payına düşeni almış bu yıkımdan. Örneğin Küçük Prens romanından da anımsayacağınız, kalın gövdesi ve gövdesine oranla çok ince dalları olan baobab ağacı da, giderek artan insan nüfusunun etkisiyle yok olma tehlikesiyle karşı karşıya. İnsanlar

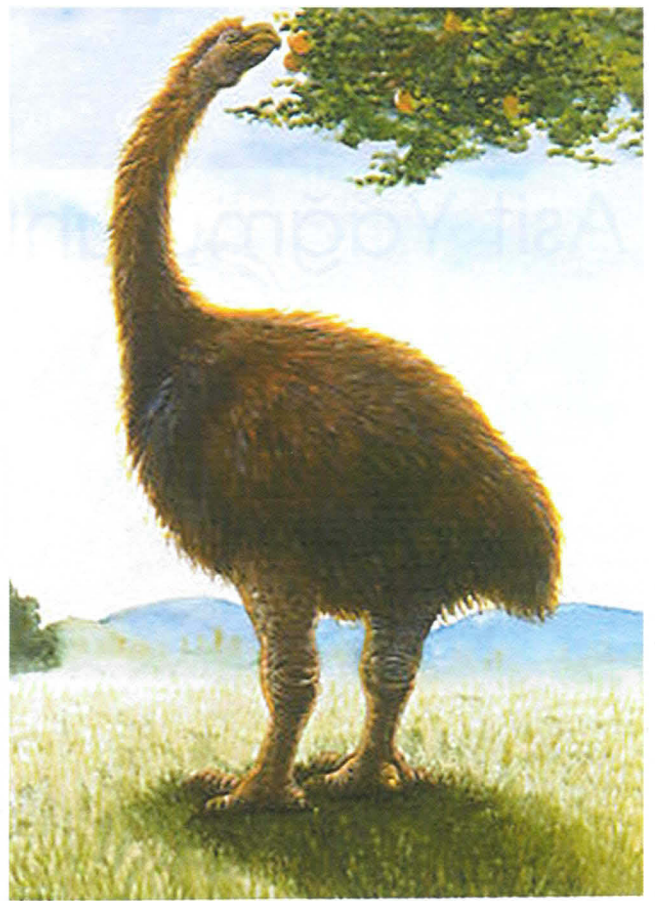
şimdi de arazi açmak için ormanları yakarak yok ediyorlar. Neyse, biz bu tükenişi bir yana bırakarak yine konumuza, 3 metre boyundaki, 500 kiloluk dev kuşumuza, dönelim. Onun yaşamından bazı kesitleri anlatarak bu sevimli devi anmaya çalışalım.

Filkuşuna boylukuş da deniyor. O *Aepyornithes* takımından. Yunanca'da *aipys* yüksek, *ornis* ise kuş demek. Yani Yunanca'da onlara yüksekkuşlar denmiş. Bulunan birçok *Aepyornithes* kemiği benzer özelliklerine göre bir araya getirilmiş. Bu yolla elde edilen kuşların 7 tanesine de tür adı bile verilmiş. Bu türlerin hepsi de farklı biçim ve büyüklükteymiş. Adalarda yaşayıp da şimdi tükenen kuşların en önemli özellikleri dev yapılı olmaları. İşte filkuşları da böyle koca, dev yapılı hayvanlarmış.

Filkuşunu Binbir Gece Masalları'nda adı geçen Anka kuşuna benzetenler de var. Bizim filkuşu, masaldaki Anka kuşu gibi pençeleriyle bir fili yakalayıp havaya kaldırabilecek kadar güçlü değildi; ama görünüşü tıpkı Anka'ydı. Filin ayaklarına benzer ayakları olması nedeniyle de ona filkuşu denilmiş. Elbette gövdesi de bir fil kadar heybetliydi.

Şimdi filkuşunu gözlerimizin önünde canlandıralım. 500 kiloluk, ağır gövdeli bir kuş. Boyu da 3 metre. Ayakları kısa ve kalın; parmakları ve ayak bileği kemikleri de öyle. Kalça kemeri ile diz kapağı arasında bulunan kemik çok hantal. Bu boyutlarda bir canlı koşmadığı gibi elbet uçamaz da. Bu yüzden filkuşu için "kalıntı kanatlı" yakıştırması da yapılmıştır.

Peki, uçma yeteneği olmayan bu kuş türlerinin ataları, bu adaya nasıl gelmişler? Bu tam olarak bilinmiyor. Belki de uçarak. Adaya geldiklerinde doğal düşmanları bulunmadığından evrim geçirerek, yıllar sonra kanatlarını yitirmiş olabilirler. Ama filkuşunun Madagaskar'ın yerlisi olma olasılığı da var. O belki de bu adaya uçarak değil yürüyerek geldi. Çünkü Madagaskar Afrika kıtasına 200 mil ötede bulunuyor. Adanın kıtadan 60 milyon yıl önce sona eren Mesozoik dönemde ayrıldığı sanılıyor.

Kuzey Afrika ve Mısır'da, 30-40 milyon yıl yaşında bazı tortul tabakalarda bulunan fosil kemik parçalarının filkuşunun ilkel akrabalarına ait olduğu belirlendi. Dolayısıyla, bu kuşların ataları uçamıyorlardıysa, Madagaskar'a Mesozoik dönemin sona ermesinden önce gelmiş olmaları gerekir.

Bu hayvanlar neyle besleniyorlardı? Filkuşunun gagası çengelli bir yapıda olmadığı için kuşun bir avcı olmadığı düşünülüyor; çünkü böyle bir gagayla avı parçalayamayacağı yargısına varılıyor. Öyleyse filkuşunun yalnızca bitkilerle beslenen bir canlı olması olasılığı var. Uzun boyunun üstünlüğünü kullanıp, ağaçların yaprak ve meyveleriyle beslenmiş olabilir.

Bilim adamlarıyla sanatçılar el ele verdiler; hiç olmazsa onları resimlerden tanımamızı sağladılar. Bütün uçamayan kuşların tüyleri siyah, beyaz ve gri renkte olduğundan filkuşu da yeniden canlandırılırken tüyleri bu renklerin tonlarında verilmiş. Ayrıca, yaşayan kuşlar da filkuşunun tüylerinin tasarlanmasında sanatçılara yol gösterici olmuş. Böylece, bizler onu göremesek de, en azından bu temsili resimlerden ve iskeletlerden soyu tükenmiş bu kuş türünü tanımış olduk.

Gülgün Akbaba